

In memoriam dr. Ljubo Bavcon (1924–2021)

V pričujočem zapisu predstavljamo govor na žalni seji ob smrti zaslužnega profesorja dr. Ljuba Bavcona, ki ga je imel profesor dr. Aleš Završnik, dne 18. 10. 2021, na Pravni fakulteti Univerze Ljubljani.

Spoštovana hči ga. Danica Krečič, spoštovani člani akademskega zbora, spoštovani gostje!

Kakšna je bila vloga zaslužnega profesorja dr. Ljuba Bavcona pri snovanju in razumevanju kriminalitetne politike (*crime policy*)?

Kazensko pravo je po svoji naravi vedno represivno. Presežek nad vzajemno povrnitvijo škode, restitucijo itn. je to, kar kazenskopravno odgovornost razlikuje od civilne, odškodninske odgovornosti. A vendar je veliko vprašanje, kolikšna je količina represivnosti, kako je usmerjena, proti komu, kako je dozirana in po kakšnem postopku.

V svojih besedilih o tem, kakšna naj bo kriminalitetna politika in družbeno nadzorstvo, je profesor Bavcon primerjal svoje poglede s tistimi iz takratnih velesil, tj. Sovjetske zveze in ZDA. Do obojih je bil izjemno kritičen: npr. v članku iz leta 1977 izraža dvom v moč kriminalitetne politike, da bi lahko z ukrepi »od zgoraj navzdol« izničila kriminaliteto – kot so razumeli kriminaliteto pro-sovjetski avtorji, ki so jo razumeli kot nekaj, kar bo odmrlo. Leta 1968 so Bavcon, Skaberne in Vodopivec v članku »Kriminaliteta v socialistični družbi: odgovor na Lekschasovo kritiko naših stališč« polemizirali z vzhodnonemškimi profesorjem prava o kriminaliteti v socialistični družbi in poslanstvu socialistične kriminologije. Niso se strinjali z njegovo »apologetiko in moraliziranjem«, da v socialistični družbi razumljeni »kot najstvo« ni kriminalitete, saj ta dejansko obstaja. Zapisali so: »Sprizniti se moramo s tem, da živimo v družbi, kakršna je, in da moramo tu storiti vse, kar je v naši moči, za njen razvoj in napredek.« Svoje poglede je profesor Bavcon primerjal tudi s politiko zahodnih državah, in tudi do teh je bil kritičen, navajal je zahodno odtujenost, poblagovljenost in potrošništvo.

Če je kje najti konstanto v njegovih zapisih, je to svarilo pred kaznovalno strastjo in zaostrovanjem represije, zavzemanje za »poznanstvenje« kriminalitetne politike. Kako kaznovalna strast lahko vodi politične odločevalce, je lahko opazoval pri nastanku prejšnje države, o tem pa je svaril tudi pri nastanku samostojne Slovenije.

V članku z naslovom »Kriminalna politika v sodobni družbi«, objavljenem leta 1968, je profesor Bavcon reflektiral kriminološko raziskovanje po 14 letih dela Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani v znanstveno edino poštenem slogu: »Že pred leti smo sklenili, da bomo morali zbrati in ovrednotiti vsa spoznanja, do katerih smo se dokopali ... To naj bi nam omogočilo izdelati nekoliko bolj splošno in celovito teorijo ... vsega tega pa ni mogoče storiti brez nekakšne inventure naših spoznanj in njihove posplošitve. Vsakdo potrebuje, potem ko je prehodil neko pot, kratek postanek in oddih, da bi se mogel razgledati, kje pravzaprav je, ali je sploh hodil po pravi poti in kam ter kako naj gre naprej.« (Bavcon, 1968: 182)

Kaj pa v sami ljubljanski kriminološki šoli?

Tukaj vidimo razlike med avtorji. Nekateri implicitno izhajajo iz težnje, da je treba krepiti družbeno nadzorstvo ter s tem družbeni blagor in družbeno enotnost (Pečar, implicitno to izhaja iz več del, npr. 1973). Drugi pa zagovarjajo bolj individualnost in posameznika, ki naj se »obrani« družbe (Bavcon, 1972; Kobe, 1969). Kazensko pravo so razumeli kot »*de bonne guerre*« oziroma »*magna charta hudodelcev*« (Kobe, 1969), ki naj predvsem varuje posameznika »vis-à-vis« državi. Poudarjajo varstveno (garantno) funkcijo kazenskega prava, ki je bila po drugi svetovni vojni vkorporirana tudi v mednarodnih dokumentih.

Bavcon (1972) poudarja, da naj bo temelj družbenega nadzorstva »racionalen in svoboden« človek. Že zelo zgodaj je izražal dvom o legitimnosti posegov države, da spreminja posameznikov značaj z medicinskimi in psihološkimi metodami. Odklanjal je »paternalistično« poudarjanje idej o (re) socializaciji in apeliral na poudarjanje tistih osebnostnih lastnosti posameznika, ki ga »kažejo kot z razumom in svobodo izbire (svobodno voljo) obdarjeno bitje« (Bavcon, 1972). Upiral se je »globljemu diagnostičnemu in terapevtskemu posegu v človekovo osebnost«. Resocializacija mora biti pravica, ki jo lahko oseba tudi zavrne, delinkvent pa njen subjekt in ne le objekt. Vse to v času izrazite kritike invazivnih posegov v obsojence v imenu »boljše družbe« (največ lobotomij so izvedli v ZDA, VB, skandinavskih državah).

Osebno dožemanje

Profesorju Bavconu življenje ni prizanašalo, bil je kot hrast. Izpovedi o življenju v koncentracijskih taboriščih so name naredile globok vtis. Takšne izkušnje iztrebljanja in raznorodovanja se »vpišejo« v človeka za vedno. V tej luči sam dojemam tudi njegovo izredno občutljivost za represivne tendence v kazenski reakciji na odklonska ravnanja. Po drugi strani je občudovati njegovo znanstveno udejstvovanje v časih, ko je znanstvena beseda še nekaj (ali vsaj več) veljala. Sestanki, ki so v organizaciji OZN v Ženevi trajali cel teden in se končali s konkretnimi sklepi vseh ključnih akterjev, so občudovanja vredni.

Veder in radoveden je prihajal na Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani v zadnjih 17 letih – ko sem ga utegnil bliže spoznati – na kavo. A tam ga kljub častitljivi starosti ni čakalo zgolj trepljanje po rami, kot bi morda domnevali. Sogovorniki mu včasih niso prizanašali. A kljub tudi grobim kritikam njegovih stališč se je vedno znova vračal. Intelktulano je bil preveč vitalen in radoveden. V debatah je bil včasih mlajši/vitalnejši od mlajših. Pogosto nas je prekosil v poznavanju najaktualnejših tem in dogajanja doma in v tujini, do »jutranje« kave je prebral vse relevantne časopise in dogodke že postavil v kontekst. Kolegica se spomni, da je nekoliko tartarigino dodala, da pride raje na kavo, kot da bere časopise, saj izve tam vse, kar je treba vedeti. Tudi po profesorjevi zaslugi.

Do mlajših je bil prizanesljiv. »Lubčki moji« je bilo najhuje, kar je rekel, da bi koga postavil na svoje mesto. Nikoli ni bil zaničljiv, da bi napadal osebnost, napadal je dejanja. Čeprav so ga pogosto njegovi učenci degradirali in uničujoče napadali njegovo osebnost in ne le njegovih stališč, ni nikoli vračal z enakim. O njegovi prizanesljivosti in duhoviti držji pričča dogodek iz študentskih let, ko je študent privihral z izpita ves vzhičen, rekoč: »Bavcon je kralj/car«. Mislil sem si, »dobro, ob odlični oceni je vsak profesor car«. A študent je komaj zvozil, profesor Bavcon ga je dodatno izprašal in zaključil o njegovem pisnem izdelku: »Kolega, tudi slepa kura zrno najde – obrazložitev napačna, odločitev pravilna«. Zato je bil »car« (ne glede na oceno).

Na kavo ga žal več ne bo. Pogrešali bomo zares natančne opise (z letnicami in polnimi imeni) različnih dogodkov in osebnosti iz naše polpretekle zgodovine, o katerih je pripovedoval živo in s toliko detajli, kot bi se zgodili prejšnji teden. Pogrešali bomo primerjave z »zdaj in nekoč« in se tako zavedli, da »tukaj in zdaj« – tudi če je še tako slab – enkrat mine. Da smo tu zares le obiskovalci za trenutek. Uživajmo ga in ne »sedimo v senci«, kot v senci nikoli ni želel ždeti profesor Ljubo Bavcon.

Aleš Završnik

Literatura

1. Bavcon, L. (1968). Kriminalna politika v sodobni družbi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 19(4), 178–193.
2. Bavcon, L. (1972). Kriminalna politika in kazensko pravo na razpotju. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 23(1), 2–6.
3. Bavcon, L., Skaberne, B. in Vodopivec, K. (1968). Kriminaliteta v socialistični družbi. *Revija za kriminaliteto in kriminologijo*, 19(3), 101–109.
4. Kobe, P. (1969). Znanstvena revolucija in kazensko pravo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 20(4), 238–245.
5. Pečar, J. (1973). Kriminološki pogledi na družbeno nadzorstvo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 24(2), 141–151.